

EL CONTACTE DE LLENGÜES A LA BARCELONA DELS NORANTA

«Barcelone est une ville où tout le monde parle espagnol autant qu'à Madrid»

JORGE SEMPRÚN, *Le Monde* (22-X-1988)

«Si fins avui Catalunya no ha estat una Bretanya o una Occitània, és perquè hem tingut una capital com Barcelona amb una burgesia potent. Però ara que aquesta ciutat comença a deixar de ser catalana, la resta del país caurà com un joc de fitxes de dòmino»

QUIM MONZÓ, *Poble Andorrà* (4-II-1991)

INTRODUCCIÓ. L'ESTUDI DE LA DIVERSITAT LINGÜÍSTICA AL MÓN URBÀ

La recerca sobre l'ús lingüístic en els conjunts urbans —Elx, Alacant, Ciutat de Mallorca, València, Barcelona, Lleida, Castelló, Tarragona-Reus, Girona...— on viu la majoria de la població dels països de llengua catalana hauria de ser la conclusió lògica del desenvolupament dels treballs pioners dels dialectòlegs sobre la diversitat lingüística. La recerca empírica sobre el contacte de llengües a les ciutats al nostre país, però, pateix encara un retard considerable, si més no si la comparem amb l'endegada als països anglosaxons i germànics.

Fins fa poc les prioritats i possibilitats de recerca han fet menystenir l'estudi del contacte de llengües de Barcelona,¹ malgrat la relle-

1. En una bibliografia recent de la dialectologia catalana (COLOMINA, 1990), com a exemple d'aquest desequilibri, apareixen esmentades 34 obres referides a l'Alguer i sols 14 a Barcelona.

vança social i simbòlica d'aquesta ciutat i malgrat l'existència per als ciutadans més lleials al país —per a d'altres no hi ha cap problema...— d'«un veritable problema —el problema idiomàtic— de la societat barcelonina» (Badia 1969: 11). A continuació, en primer lloc, presentaré les unitats d'anàlisi que he seleccionat per estudiar la comunitat barcelonina; en segon lloc faré un estat de la qüestió sobre el coneixement, adquisició primerenca, transmissió intergeneracional i actituds i normes d'ús en relació al castellà i al català de la zona. Finalment, en tercer lloc, suggeriré algunes recerques a fer sobre el repertori barceloní.

1. LA UNITAT D'ANÀLISI: BARCELONA COM A COMUNITAT LINGÜÍSTICA

Barcelona, amb la seva conurbació de gairebé quatre milions d'habitants, constitueix la concentració demogràfica (vegeu la taula I amb el pes absolut i relatiu de la població de les diferents corones territorials de Catalunya) i el centre difusor de mitjans de comunicació de masses més important dels països de llengua catalana. La conurbació de Barcelona és una regió nodal, fortament centralitzada a la ciutat de Barcelona, entorn de la qual es generen i s'estableixen centrípetament relacions d'especialització, concentració, jerarquització i complementarietat en un radi d'uns 35 quilòmetres: «tot sembla indicar que el paper de Barcelona és extremadament central a l'àrea en termes laborals i simbòlics i menys en termes de relació humana i de consum» (Subirats *et al.*, 1987: 188). Els trets d'aquests lligams cohesius ens interessan perquè tenen conseqüències sociolingüístiques.

Barcelona, una de les ciutats plurilingües més importants del món occidental —compareu amb València, Brussel·les, Montréal, Helsinki, Bienne o Fribourg—, ha pogut jugar un paper cabdal en la formació d'una cultura nacional del segle XIX ençà perquè *part* de les èlites que s'hi han aglutinat han elaborat «una 'cultura culta' urbana en llengua pròpia, és a dir expressada en el mateix idioma que el conjunt de la població» (Mira, 1989: 45). Aquests sectors de les èlites urbanes catalanes són els que, amb intenció nacionalitzadora, han proposat amb

Taula I. Evolució de la població (1950-1986) de Catalunya per corones territorials.

Anys	Barcelona	CMB sense Barcelona	Total CMB	Regió 1ª sense CMB	Total Regió 1ª	Catalunya sense Regió 1ª	Total Catalunya
1950	1.276.675	257.878	1.534.553	354.207	1.888.760	1.351.553	3.240.313
1960	1.526.550	443.112	1.969.662	509.921	2.479.583	1.446.196	3.925.779
1970	1.741.979	964.401	2.706.380	748.299	3.454.679	1.652.927	5.107.606
1975	1.751.136	1.228.853	2.979.989	915.862	3.895.851	1.764.542	5.660.393
1981	1.752.627	1.344.121	3.096.748	1.008.150	4.104.898	1.851.516	5.956.414
1986	1.701.812	1.329.908	3.031.720	1.058.986	4.090.706	1.887.932	5.978.638
DISTRIBUCIÓ POBLACIÓ (%RESPECTE TOTAL CATALUNYA)							
1950	39,4	8,0	47,4	10,9	58,3	41,7	100,0
1960	38,9	11,3	50,2	13,0	63,2	36,8	100,0
1970	34,1	18,9	53,0	4,6	67,6	32,4	100,0
1976	30,9	21,7	52,6	16,2	68,5	31,2	100,0
1981	29,4	22,6	52,0	16,9	68,9	31,1	100,0
1986	28,5	22,2	50,7	17,7	68,4	31,6	100,0

Font: CIDC, *Padrons Municipals d'Habitants de Catalunya, 1986*

força èxit propostes de normativització i estandardització de la llengua catalana (Soler, 1986).²

En voler estudiar una zona urbana, cal seleccionar quines unitats d'anàlisi seran més vàlides. Com als geògrafs, als sociolingüistes ens cal també «trobar un conjunt d'unitats espacials que tinguin mínima variança interzonal i màxima variança interzonal» (Casassas, 1981: 31), a partir d'aquells indicadors socials que siguin més rellevants per als nostres objectius. Cal plantejar-se doncs, quina és la connectivitat interna entre grups socials i territorials: ¿fins a quin punt la conurbació barcelonina, alguns dels seus barris o zones, constitueix una unitat d'anàlisi diferenciada, un nucli compacte de població?; ¿fins a quin punt els límits de la ja extinta Corporació Metropolitana de Barcelona (CMB), ja siguin els dels seus 27 municipis com els dels seus districtes i sistemes metropolitans, que foren establerts a partir de criteris administratius i polítics, són rellevants per als sociolingüistes?

Un nucli compacte de població es defineix en funció dels seus *atributs* (població, creixement, composició social, parcel·lació del sòl, activitats econòmiques, entrellat associatiu, fluxos de tràfic i d'informació i comunicació) i de les seves *relacions amb l'exterior*. Els municipis que eren administrats per la CMB tenen un grau de connectivitat especialment alt, constitueixen «la zona de relacions més intenses dins l'AMB» (Casassas, 1981: 336).³ Crec, doncs, que, ara per ara,

2. Aquests nuclis catalitzadors han constituït el que el sociolingüística basc Sánchez Carrión, àlies Txepetx, anomenava el nucli de l'espai simbòlic de la llengua: «El núcleo de hablantes que dotan a su lengua de un desarrollo completo o, correlativamente, el núcleo de hablantes que tienen un desarrollo lingüístico completo en esa lengua» (*Un futuro para nuestro pasado*, 1987). Aquest «nucli simbòlic en una metròpoli com Barcelona ha contingut, si més no, el procés de substitució del català a Catalunya: «Barcelona, cal que sigui una metròpoli: sense ella el catalanisme polític hauria estat, en el millor dels casos, una mena de galleguisme. Moltes coses, contràriament del que la gent pot pensar, no haurien subsistit, com el prestigi de la llengua» (CAHNER, 1985, 25-26).

3. Les dades de mobilitat obligada per motius professionals mostren aquesta cohesió del territori metropolità. Hi ha molts «barcelonins de dia»: la

aquesta zona pot ser considerada una comunitat lingüística, en l'accepció d'aquest terme proposada per Gumperz (1968, 381):

«qualsevol agrupació humana caracteritzada perquè hi ha una interacció freqüent i regular per mitjà d'un cos de signes verbals compartits i que es diferencia significativament d'altres agrupacions similars en l'ús lingüístic». ⁴

2. LA DIFUSIÓ DEL CATALÀ I LA NATIVITZACIÓ DEL CASTELLÀ A LA CMB

A continuació presentaré tres tipus de dades declarades sobre la població de l'àrea metropolitana de Barcelona: el coneixement del català, la primera llengua i la transmissió lingüística intergeneracional.

2.1. *El coneixement del català. La bilingüïtzació de la població a la CMB*

Pel fet d'ésser el territori amb més població d'origen immigrant del Principat, l'àrea metropolitana de Barcelona és alhora una zona

ciutat de Barcelona ofereix feina al 38.9% del total de la població ocupada de la resta de la CMB, els nuclis propis ofereixen feina al 37.9% de la població, un 13% de la població treballa a altres centres urbans de la CMB, i només un 5.9% treballa fora de la CMB (SUBIRATS *et al.*, 1987). La mobilitat per motius de lleure i relacions personals, en canvi, és més local.

4. Aquest grau elevat de connectivitat interna no exclou que hi hagi veritables subsistemes metropolitans i nuclis de centralitat compartida, xarneres o ròtules. Aquests subsistemes tenen un comportament similar i una composició social i professional comuna i semblant, però podrien no tenir necessàriament uns trets sociolingüístics homogenis. Els tècnics de la CMB i l'enquesta metropolitana (SUBIRATS *et al.*, 1987) delimitaven les sis zones següents: la ciutat de Barcelona, el Delta Baix (Cornellà, Esplugues, L'Hospitalet, El Prat de Llobregat, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Just Desvern), el Delta Occidental (Castelldefels, Gavà, Sant Boi, Sant Climent, Santa Coloma de Llobregat, Viladecans), Llobregat (Molins de Rei, Papiol, Pallegà, Sant Vicenç dels Horts), Vallès (Cerdanyola, Montcada, Ripollet, Sant Cugat del Vallès), Besòs (Badalona, Montgat, Sant Adrià, Santa Coloma de Gramenet i Tiana).

amb un percentatge majoritari de població de primera llengua castellana i un dels territoris amb més dèficits en el coneixement del català.

A la CMB, el 1986, 350.000 persones afirmaven no entendre el català, i més d'un milió afirmaven ni parlar-lo ni llegir-lo. En el procés accelerat d'urbanització (secularització, politització, individualisme...) que van sofrir els immigrants als anys seixanta i setanta, el context interpel·lant en català a la CMB, la pressió social per arribar a parlar-lo, fou feble: «El catalán no aparecía más que en momentos tangenciales y accesorios de la vida cotidiana de un catalán de adopción» (Mercadé, 1990: 220). No és d'estranyar, doncs, que el procés de bilingüïtzació dels castellanoparlants hagi estat molt parcial. Si la població de la CMB representava un 50,1% de la població total de Catalunya el 1985, a la CMB s'hi concentrava un 63,8% dels qui afirmaven no entendre el català i un 61,3% dels qui afirmaven no saber parlar-lo (Reixach, 1990: 58).

A partir de la transició democràtica a l'Estat espanyol, gairebé tots els estudis (Reixach, 1990, Torres i Boada, 1990, Subirats, 1987, Romaní i Viladot, 1987) coincideixen a assenyalar un creixement important però desigual en la difusió social de la llengua catalana a tot Catalunya. Al costat d'avenços significatius en el percentatge de població que afirma saber entendre el català, hi ha avenços molt més lents en la capacitat de parlar-lo. A la CMB, segons les dades dels censos i empadronaments, entre 1975 (55,4%) i 1986 (87,9%) el percentatge de població que entén el català ha augmentat en 15,9 punts, mentre la capacitat d'expressar-s'hi oralment ha avançat només 7 punts en el mateix període, de 49,3% a 56,3%. Arreu de la CMB, aquesta bilingüïtzació limitada dels castellanoparlants té com a variable independent més significativa l'edat. Els joves de primera llengua castellana de la CMB, ja socialitzats en un context social relativament més catalanitzat als mitjans de comunicació i a l'ensenyament, són la punta de llança d'aquest procés: el 1986, per exemple, més del 98% de tots els joves entre 18 i 24 anys de la CMB afirmaven comprendre el català (Subirats *et al.*, 1987).

Reixach (1990) ha mostrat prou clarament que aquesta difusió del català és molt irregular, especialment en funció de l'edat i de l'origen geogràfic, i menys en funció de la classe social i el nivell educatiu de

la població. A continuació presentaré algunes dades recents sobre el coneixement del català als barris de la ciutat de Barcelona (Benlloch *et al.*, 1990), interessants perquè es refereixen a unes unitats d'anàlisi més homogènies i significatives que no pas els districtes municipals. Actualment no disposem de dades referides als barris dels altres municipis de la CMB.

El coneixement del català als barris de Barcelona tenia el 1986 la distribució següent. Els barris que s'arreglaren entorn d'un vector representat per la Diagonal més amunt de la Plaça de les Glòries Catalanes constitueixen el nucli dur de la ciutat que afirma saber parlar català: Gràcia (82,4%), Dreta de l'Eixample (82%), Sarrià (81,9%), Sant Gervasi (81,6%), Sant Antoni (80,0), Esquerra de l'Eixample (78,5%), Sagrada Família (77,6%), Pedralbes (77,5%), Estació Nord (77,3%). Aquesta zona constitueix una mena de falca catalanoparlant rodejada per un cercle de barris que, com més emplaçats a la perifèria —allà «donde la ciudad pierde su nombre», parafrasejant Francisco Candel—, mostren percentatges més baixos de coneixement del català parlat: Trinitat Vella (34,2%), Ciutat-Meridiana-Vallbona (34,6%), Roquetes-Verdum (44,3%), Bon Pastor (44,9%), Zona franca-Port (46%), Barri Besòs (46,5%), Montjuïc (47,3%), Verneda (53,9%), Horta (54,8%), Vall d'Hebron (55,3%), Raval (62%).

Els percentatges de comprensió del català en el conjunt de Barcelona, per la seva banda, són molt elevats (92,9 %) i, sobretot, presenten una variació molt escassa entre les diferents zones de la ciutat. Així, només hi ha 19,6 punts de diferència entre el barri amb un percentatge més elevat de comprensió del català —Gràcia amb un 97,3%— i el barri més deficitari —Ciutat Meridiana-Vallbona— amb un 78,7%. Pel que fa a la capacitat de parlar el català (67,4% en el conjunt de la ciutat), en canvi, les diferències entre els dos barris extrems assoleixen 48,2 punts: mentre un 82,4% dels graciencs afirmen saber parlar el català, sols un un 34,2% dels residents a Trinitat Vella afirmen saber parlar-lo.

2.2. *La primera llengua de la població i la transmissió lingüística intergeneracional*

La llar és una institució primària que transmet els valors, lleialtats i tradicions a partir de les quals es construeix, es manté i es reelabora un sentit de comunitat etnolingüística (Fishman 1988). És, doncs, cabdal que comencem a disposar de dades rigoroses sobre la primera llengua dels habitants de la CMB. Subirats *et al.* (1987) i Subirats (1990) ens permeten per primera vegada començar a establir diagnòstics i perspectives sobre l'evolució dels grups lingüístics de la zona. Les dades següents ens informen sobre la vitalitat de tres «artèries» principals d'aquests grups lingüístics: la primera llengua, la llengua a la llar i les pautes de transmissió lingüística intergeneracional. Les dades sobre coneixement lingüístic declarat de què ja disposàvem constitueixen, en canvi, una artèria d'un valor secundari que assegura menys el manteniment d'un determinat grup lingüístic.

Un 34,2% de la població metropolitana el 1986 afirmava tenir com a primera llengua el català, enfront d'un 60,8% que afirmava tenir el castellà, i d'un 2,5% amb dues llengües primeres. El percentatge de població de primera llengua catalana disminueix en funció de l'edat fins arribar a constituir només el 30% de la població entre 26 i 35 anys, mentre s'observava una recuperació en la franja de 18 a 25 anys en què un 35,01% de la població afirmava tenir-lo com a primera llengua. Aquests indicadors de bilingüïtzació entre els menors de 26 anys assenyalen, com veiem, una aturada en la pèrdua progressiva de catalanoparlants que trobem en les cohorts de població anteriors.

L'anàlisi que Subirats (1990) ha fet d'aquesta transmissió lingüística intergeneracional en la mateixa mostra de població permet diferenciar dues pautes de comportament en la transmissió lingüística intergeneracional segons que es tracti de llars amb parelles homogènies o heterogènies lingüísticament.

Taula II Taxa de reproducció lingüística en parelles
homogènies lingüísticament (Subirats, 1990).

Taxes de reproducció lingüística, de guany, i de pèrdua en percentatge de persones de cada llengua, en les llars de parelles lingüísticament homogènies.

	Reproducció	Guany	Pèrdua
CATALÀ	98,4 %	3,3 %	1,6 %
AMBDUES	90,5 %	66,7 %	9,5 %
CASTELLÀ	96,9 %	2,5 %	3,1 %
ALTRES	29,5 %	9,1 %	70,5 %

En les parelles homogènies lingüísticament, com apareix a la taula II, la taxa de reproducció lingüística, és a dir el percentatge d'individus de la generació dels fills que declaren la mateixa llengua que els seus pares, és molt similar, ja siguin els pares de llengua castellana com de llengua catalana, bé que en conjunt el català experimenti un lleu guany.

En les parelles heterogènies lingüísticament, en canvi, el grup de primera llengua castellana tendeix en conjunt a guanyar membres, de tal manera que es veu compensada la pèrdua poc important d'individus de primera llengua castellana a les famílies amb cònjuges homogenis lingüísticament. Bàsicament trobem tres tipus de parelles heterogènies. En primer lloc les parelles bilingües —un grup encara força petit, però amb un gran creixement relatiu— en què els fills es mantenen com a tals en la seva gran majoria, però n'hi ha gairebé un 10% que passa al castellà, mentre que no n'hi ha cap que passi a tenir el català com a primera llengua exclusivament. En segon lloc les parelles mixtes, en què les pressions socials no porten a solucions lingüístiques úniques: un 44,6% dels fills són de parla catalana, un terç són de llengua castellana i més d'un 20% es declaren bilingües. En tercer lloc les parelles de parlants d'altres llengües, a part del català i el castellà

—encara en un nombre força reduït a la CMB—, afirmen transmetre el castellà als fills.

Aquestes dades sociològiques confirmen el que s'ha assenyalat des de l'antropologia (Woolard, 1989) i des de la psicologia social (Viladot, 1990): les fronteres etnolingüístiques entre castellans i catalans a penes es traspassen, de manera que el balanç demolingüístic a la CMB sembla força estable. Les parelles homogènies lingüísticament, de molt bon tros les majoritàries, transmeten la seva llengua als fills. La creixent bilingüïtzació de la població, l'afluïxament de lligam entre la llengua familiar catalana i la identitat etnolingüística catalana (Woolard, 1990b) i l'aparició de noves normes d'ús que afavoreixen majors marges de llibertat i explotació de les tries i alternances de llengua entre el català i el castellà (Boix, 1989,1990), expliquen que hi hagi una situació, especialment en els sectors més joves, del que podríem anomenar *portes obertes*. És a dir, els parlants de primera llengua catalana o castellana cada vegada més es bilingüïtzen més, és a dir, poden usar activament l'altra llengua i *entren* sovint a la casa de l'altre grup etnolingüístic, mitjançant l'ús d'interferències, manlleus i alternances, però *pocs s'hi queden a viure*, pocs passen a adoptar la llengua de l'altre grup com a llengua principal que transmeten o transmetrien als fills.

Aquesta estabilitat en l'actual balanç demolingüístic facilita, doncs, que el context sociolingüístic predominant de la CMB continuï essent castellà, que el castellà s'hi nativitzï, funcioni sociològicament com a llengua pròpia del territori. Només un 3,1% dels immigrants de segona generació adopten el català com a primera llengua. Subirats (1990: 14) conclou que a la CMB «*tot fa pensar que la reproducció del castellà com a primera llengua, seguirà sent la característica lingüística més destacada d'aquest territori*». La difusió social del català no arriba a tenir prou força social com per canviar significativament la llengua familiar de la població d'origen immigrant provinent del mateix Estat, fins i tot en aquells barris més catalanitzats.⁵ És coherent, per tant, amb

5. SUBIRATS (1990, 48) assenyalava que «el nivell de catalanització de l'entorn apareix com una variable que sembla facilitar l'adopció del català»

la correlació de forces actual entre els dos principals grups lingüístics de la CMB que els parlants de fora de l'Estat espanyol que arriben a Barcelona no transmetin ni la llengua pròpia als seus fills ni el català, sinó el castellà.

Estem per sort en condicions d'aclarir què està passant sociolingüísticament a la CMB. No és cap universal, per exemple, que la població immigrant adopti la llengua del territori en el qual passa a residir (els castellanoparlants immigrants a Barcelona, en realitat, no deixen de trobar-se en el territori del mateix Estat), ni que la població hagi de transmetre sempre la seva primera llengua a la generació següent (la població autòctona catalanoparlant i els immigrants castellanoparlants la solen transmetre, però els immigrants africans gairebé gens). Tampoc no es comprova que la declaració del bilingüisme sigui un indicador d'una posterior adopció del català com a primera llengua exclusiva.

3. EL REPERTORI LINGÜÍSTIC

Les primeres visions de la variació social i funcional en català (López del Castillo, 1976; Payrató, 1989) es basen fonamentalment en dades de la parla barcelonina. No comptem, però, encara amb estudis sistemàtics i globals del repertori de la zona. Aquesta descripció no consisteix a fer-ne un simple llistat de varietats sinó a fer-ne una descripció qualitativa, tant macrològica com micrològica. D'una banda cal descriure cadascuna de les varietats funcionals, socials i territorials que són compartides, passivament o activa pels parlants de la comunitat. Aquestes varietats del repertori urbà no es defineixen pels seus orígens o per la seva unitat de caire estructural sinó pels seus diferents usos, funcions i percepcions en la societat. D'altra banda cal mostrar com les diferents valoracions i actituds envers les varietats i llengües

com a primera llengua dels fills, encara que no és un factor suficient: hi ha més d'un 46% de famílies que viuen en districtes altament catalanitzats on, malgrat això, els fills es consideren de parla castellana».

estan inequívocament relacionades amb la distribució de poder i de capital econòmic, social i cultural en una societat (Bourdieu, 1979), i amb les avaluacions i imposicions d'aquestes varietats que la possessió d'aquest poder i aquest capital han comportat. L'esbós d'una llista de varietats d'aquest repertori que va proposar A. Tusón (1986) és encara un programa de recerca pendent. El procés de bilingüització asimètric de la població barcelonina que hem assenyalat més amunt es concreta en dos fenòmens imbricats: d'una banda ha crescut l'ús del català emprat per parlants de primera llengua castellana; d'altra banda, el context majoritàriament castellanoparlant de la zona permet una col·loquialització molt profunda del castellà entre els parlants de primera llengua catalana.⁶ És paradoxal que, al costat del ressò exagerat de les polèmiques virulentes entorn dels models de català oral en els mitjans de comunicació, encara només disposem d'un nombre reduït d'estudis tant qualitius com quantitius sobre la parla col·loquial —l'*estil vernacular*— de la zona (Turell, 1981; Soler, 1986; Mier, 1987). ¿Què sabem sistemàticament, per exemple, sobre l'ús de variables sociolingüístiques tan fonamentals com els pronoms adverbials, o les sibilants?

Com assenyala Labov (1981: 3), l'estudi d'aquest estil vernacular, l'estil que dominem més tots els parlants perquè és el primer que aprenem, és fonamental per conèixer el canvi lingüístic: «hom pot obtenir dades sistemàtiques a partir d'altres estils, però hom no pot conèixer-los, si no és després de comparar-los amb el vernacular». Aquest *corpus* de llengua espontània podrà servir, doncs, d'element de referència i de judici a qualsevol proposta prescriptiva. Corpus de llengua parlada com el recollit a Montréal (Thibault, 1990) constitueixen un bon model, que caldrà adaptar amb cura extremada a les característiques d'intensa bilingüització de la comunitat lingüística barcelonina.

6. Aquesta col·loquialització és tan intensa que el coeficient de bilingüïtat d'una mostra de joves de primera llengua catalana de la CMB (Boix, 1989) fou més favorable al castellà que no pas a la seva primera llengua.

4. ALGUNES RECERQUES PENDENTS

Les dades que hem exposat fins ara ens descriuen la matriu macrosociològica sobre el contacte de llengües a la societat barcelonina. Estem, doncs, ara en millors condicions de començar a descriure el repertori lingüístic barceloní. Tot seguit seleccionaré algunes de les línies de recerca que em semblen prioritàries.

(1) En el camp estrictament sociològic caldria comprovar —com permetran fer-ho les dades de la segona enquesta metropolitana que han d'aparèixer la tardor del 1991— la tendència a una certa adopció del català com a primera llengua en les cohorts de parelles més joves d'origen castellanoparlant, com apunten tant la mateixa Subirats (1990) com Torres i Boada (1990), aquests darrers a partir d'una mostra de població treballadora no funcionària del Barcelonès. Caldria examinar les pautes de socialització i de reproducció lingüística en els sectors que semblen més ambigus i sensibles al context social immediat: les parelles joves mixtes. Aquest comportament és especialment interessant perquè les campanyes institucionals de catalanització, en estar adreçades explícitament a canviar la llengua vehicular, a penes poden incidir en l'adopció d'una o altra llengua familiar en aquestes parelles, la qual sembla ser particularment sensible a les pressions socials immediates. Tècniques qualitatives com les entrevistes semidirigides i les històries de vida permetran primfilar els efectes d'histèresi, i les percepcions individuals que les enquestes sociològiques no poden arribar a copsar.

(2) Caldria també escatir temes a penes estudiats com la castellanització de sectors de la burgesia autòctona al Principat, especialment intensa després de la Guerra Civil, o l'ús lingüístic entre les èlites barcelonines (McDonogh, 1989) en ple postfranquisme.⁷ Es tractaria, en definitiva d'investigar els nous processos de canvi social —la terciarització, l'aparició de nous grups de poder i de noves classes

7. L' anàlisi de l'ús lingüístic en revistes locals de la zona com «Excellence», «Barcelona divina», i de l'anomenada —molt significativament— «Vivir en Barcelona» apunten que la llengua més usada habitualment per un sector de l'alta societat barcelonina, que coneix el català, és el castellà.

mitjanes a la CMB— i els capteniments sociolingüístics que hi estan imbricats.⁸ En una primera part es podria ja fer una anàlisi històrica que expliqués les diverses pautes de transmissió lingüística en els diferents sectors socials.

(3) Un nombre creixent de ciutadans que es consideren bilingües a la CMB s'ha socialitzat en les dues llengües ja a la família. I el que encara és més rellevant: un percentatge considerable de fills de parlants de primera llengua castellana o catalana afirmen tenir com a primera l'altra llengua respectiva. Així, per exemple, a les famílies mixtes hi ha quasi un 30% de persones catalanoparlants, els fills de les quals es consideren de parla castellana, i hi ha gairebé un 46% de persones de primera llengua castellana, els fills de les quals es consideren de parla catalana (Subirats, 1990: 28-29). Partim, doncs, d'una extensió de la bilingüïtzació que necessàriament —i en connexió amb l'efecte combinat de la resta de contextos sociolingüístics— ha de facilitar canvis en el sistema lingüístic d'una i altra llengua, especialment del català, i una alta freqüència d'interferències, manlleus i alternances de llengües, en els dos sentits. L'anàlisi del discurs en la conversa espontània i en contextos educatius i polítics ha de permetre així mateix examinar les relacions entre les forces legals, polítiques, econòmiques i cadascuna de les varietats i variables lingüístiques del repertori barceloní.

La recerca sobre la llengua a la ciutat no es pot, doncs, reduir dins les fronteres d'una única disciplina sinó que ha de ser el reflex d'un esforç d'equip, amb la llengua com a focus de recerca, des de la perspectiva i metodologia de cada disciplina, tal com s'intenta fer a Brussel·les (Witte, 1987). Aquesta necessitat de treball interdisciplinar es veu ben clara, quan hom examina les qüestions a les quals caldria respondre: com s'ha constituït la ciutat?; com se n'han constituït, estructurat i estratificat els barris?; quins són els components demo-

8. No està comprovada, per exemple, la hipòtesi (ni validada ni refutada) que la trajectòria social ascendent a la MCB afavoreix la catalanització dels fills (SUBIRATS, 1990: 40).

gràfics de la ciutat?; quins són els efectes dels moviments migratoris?; quins factors —sociològics, psicosocials, antropològics i lingüístics— impedeixen o afavoreixen el contacte, el canvi i/o la substitució lingüística, el manteniment o la reducció de les varietats lingüístiques del repertori?; quines normes d'ús regulen la transmissió lingüística intergeneracional, tant en parelles mixtes com en parelles homogènies?; quines són les relacions socials i lingüístiques de la ciutat amb la resta del país?; com els parlants han adquirit (col·loquialitzat, nativitzat) les altres llengües o varietats d'un determinat repertori urbà?; quines forces legals, polítiques, econòmiques, es reflecteixen en l'ús lingüístic?; quins són els components lingüístics d'aquest repertori?; com s'han recollit les estadístiques sobre coneixement i ús lingüístic i fins a quin punt són fiables?

5. CONCLUSIONS

En aquesta comunicació he presentat un estat de la qüestió de les dades i recerques fetes i que cal fer per descriure el contacte de llengües a la principal ciutat catalanoparlant, Barcelona. L'actual diversitat lingüística d'aquesta conurbació, que és un fenomen consolidat i assentat, no pot ser explicada només des de la dialectologia ni des dels estudis sociolingüístics tradicionals que han assenyalat la significació de variables com la classe, el sexe, l'estatus socioeconòmic i la identitat etnolingüística, sinó que ha d'anar més enllà i arribar a representacions globals de les forces lingüístiques i socials que prevalen en una zona lingüística determinada tot incorporant les variables lingüístiques, variables com l'evolució demogràfica i urbanística, la tradició religiosa, o les pressions sociopolítiques.

Els resultats d'aquesta recerca necessàriament interdisciplinària han de permetre, d'una banda, esbossar els futurs lingüístics possibles de la regió barcelonina com a sociolingüistes, i, de l'altra, actuar-hi com a ciutadans, organitzadament i amb coneixement de causa. La tradició encara feble en l'estudi de la variació i el plurilingüisme urbans al nostre país i la immensitat esfereïdora de tasques que aquests tipus de recerques interdisciplinàries comporten, no són excuses per a una fei-

na pendent. Assegurar la marxa del rellotge de la continuïtat de la llengua catalana a Barcelona em sembla una bona raó per començar-la a tirar endavant.

EMILI BOIX I FUSTER

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- L'Avenç*, «Gènesi i consolidació del fet metropolità», 88, 1986.
- BADIA I MARGARIT A. M (1969): *La llengua dels barcelonins. Resultats d'una enquesta sociològic-lingüística*, vol 1, *L'enquesta. La llengua i els seus condicionants* (Barcelona, Ed. 62).
- BAILLARGEON, M. i C. BENJAMIN (1981): *Les futurs linguistiques possibles de la région de Montréal en 2001* (Québec, Gouvernement du Québec, Ministère de l'Immigration).
- BENLLOCH, V., GODIA, C. i MARTÍ, G. (treball de curs no publicat): *Anàlisi del coneixement del català als barris de Barcelona*, 1990.
- BOIX, E. (1989): *Tria i alternança de llengües entre joves de Barcelona: normes d'ús i actituds*, Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- BOIX, E. (1990): *Tries de llengua entre els joves de Barcelona al final dels vuitanta*, «Límits», 8, pàgs. 33-52.
- BOURDIEU, P. (1979): *La distinction. Critique sociale du jugement* (Paris, Editions de Minuit).
- CAHNER, M. (1986): *Entrevista a...*, «Quaderns d'Alliberament» 12, pàgs. 19-27.
- CASASSAS, LL. i CLUSA, J. (1981): *Bases teòriques i pràctiques per a una nova divisió territorial de Catalunya*, vol. 1, Barcelona, Fundació Jaume Bofill.
- COLOMINA, J. (1990): *Bibliografia de dialectologia catalana*, «A Sol Post. Estudis de Llengua i Literatura», 1 (Alcoi), pàgs. 75-131.
- FISHMAN, J. A. (1988): *Language Spread and Language Policy for Endangered Languages*, dins «Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics» 1987 (Washington D. C., Georgetown University Press), pàgs. 1-15.
- GUMPERZ, J. (1968): *The Speech Community*, dins *International Encyclopedia of the Social Sciences* (MacMillan), pàgs. 381-386.

- LABOV, W. (1981): *Field methods used by the project on linguistic change and variation*, «Sociolinguistic Working Paper» 81 (Austin, Texas, South Western Educational Development Laboratory).
- LÓPEZ DEL CASTILLO, LL. (1976): *Llengua standard i nivells de llenguatge* (Barcelona, Laia).
- MCDONOGH, G. W. (1989): *Las buenas familias de Barcelona. Historia social del poder en la era industrial* (Barcelona, Omega).
- MERCADÉ, F. (1990): *Identidad, lengua y marco legal en Cataluña*, «Revista Española de Investigaciones Sociológicas», 49, pàgs. 193-220.
- MIER, J. Z. (1987): *Estudi sociolingüístic de certs aspectes de la llengua catalana*, «Treballs de Sociolingüística Catalana», 6, pàgs. 33-112.
- MILÀ FONTANALS, M. (1890): *Catalán contemporáneo. Lenguaje de Barcelona, dins Obras Completas III* (Barcelona) pàgs. 511-544.
- MIRA, J-F. (1989): *Idioma i cultura nacional*, dins *II Congrès Internacional de la Llengua Catalana. Història de la Llengua* (València, Institut de Filologia Catalana), pàgs. 124-133.
- NUSSBAUM, L. i PUIG, G. (1990): *Quelle linguistique pour la sociolinguistique. Le cas de la langue catalane*, «Cahiers de Praxématique», 14, pàgs. 93-106.
- PAYRATÓ, LL. (1990): *Català Col·loquial* (València, Universitat de València). *Quaderns d'Alliberament*, 12, 1986. «La divisió territorial de Catalunya. Reflexions i propostes per a un debat»
- REIXACH, M. (1990): *Difusió social del coneixement de la llengua catalana. Anàlisi de les dades lingüístiques del padró d'habitants de 1986 de Catalunya, Illes Balears i País Valencià* (Barcelona, Generalitat de Catalunya).
- SOLER, J. (1986): *Language Standardization and Norm Formation in Catalonia*, Tesi doctoral, Indiana University.
- SUBIRATS, M. et al. (1987): *Enquesta metropolitana 1986. Condicions de vida i hàbits de la població de l'àrea metropolitana de Barcelona 1986* (Bellaterra, Institut d'Estudis Metropolitans).
- SUBIRATS, M. (1990): *Enquesta metropolitana 1986*, vol. 20. *Transmissió i coneixement de la llengua catalana a l'àrea metropolitana de Barcelona* (Bellaterra, Institut d'Estudis Metropolitans).
- THIBAUT, P. i VINCENT, D. (1990): *Un corpus de français parlé. Montréal 1984: historique. méthodes et perspectives de recherche* (Québec, Université Laval).
- TORRES, J., BOADA, H. (1990): *Els treballadors i la llengua catalana*, «Treballs de Sociolingüística Catalana», 8, pàgs. 39-74.
- TURELL, T. (1981): *Estudi sociolingüístic a Barcelona: la llengua dels treballadors a l'empresa*, Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.

- TUSÓN, A. (1985): *El repertori lingüístic de la ciutat de Barcelona*, a *Formazione dell'Insegnante di lingue in ambiente di lingue in contatto* (Roma, Bargatto), pàgs. 63-85.
- VALLVERDÚ, F. (1988): *Algunes dades sobre la catalanització a l'àrea metropolitana de Barcelona*, «Treballs de Sociolingüística Catalana», 7, pàgs. 79-84.
- VILADOT, M. A. i ROMANÍ, J. M. (1987): *Evolució del coneixement del català en una ciutat gran de Catalunya*, «Perspectiva Social», 25, pàgs. 81-96.
- VILADOT, M. A. (1990): *Factors psicosocials, percepció de vitalitat etnolingüística i identitat social*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona.
- WITTE, E. i BAETENS BEARDSMORE, H. (1987) (a cura de): *The Interdisciplinary Study of Urban Bilingualism in Brussels* (Clevedon, Multilingual Matters).
- WOOLARD, K. A. (1990a): *Double Talk. The Politics of Language and Ethnicity in Barcelona* (Stanford University Press, California).
- WOOLARD, K. A. i GAHNG, T.-J. (1990b): *Canvis en les avaluacions lingüístiques a Barcelona (1980-1987)*, «Treballs de Sociolingüística Catalana», 8, pàgs. 79-88.